

3 Videnskabsmandens og humanistens fødsel

I 1492 opdager Christoffer Columbus Amerika. I 1519 dør Leonardo da Vinci. Få år senere starter reformationen. I 1543 udsender Nikolaus Kopernikus et værk, der argumenterer for et heliocentrisk verdensbillede, og Andreas Vesalius publicerer samtidig et anatomisk atlas baseret på dissektioner og konkrete observationer. Der er grøde inden for den intellektuelle verden. Allerede omkring 1430-40 havde malere i Norditalien fremstillet billeder baseret på centralperspektiv, billeder der meget lidt lignede middelalderens malerkunst. På nogle bestemte områder er det helt tydeligt at se, hvad der sker i renæssancens begyndelse i midten af 1400-tallet, specielt i Italien. Man behøver blot at betragte et maleri af Andrea Mantegna eller en bygning af Filippo Brunelleschi, så vil man se et opgør med gotikken og en venden sig mod klarhed og orden.

Intellektuelt er det sværere at se en entydig udvikling. 1400-tallet er en kompliceret periode præget af konflikter og katastrofer. 1500- og store dele af 1600-tallet er også præget af strid, først og fremmest religionskrige, der både var borgerkrige og krige mellem forskellige lande. Tilsvarende finder vi mange stridende intellektuelle strømninger, måske skarpest inden for det religiøse felt. Filosofien kulminerer med de store skolastikere Thomas Aquinas, Johannes Duns Scotus og William fra Ockham, og med René Descartes i begyndelsen af 1600-tallet sker der en radikal fornyelse.

◀ Leonardo da Vincis tegning af *Den Vitruvianske Mand* (1492) analyserer den menneskelige krops proportioner i forhold til universets evige former. Den har opnået en næsten ikonisk status som symbol på renæssancens sammenknytning af kunst og videnskab.

Lige før år 1200 starter en utrolig afgørende intellektuel og kulturel proces, der består i en genopdagelse og derefter videreudvikling af den antikke arv. Især Aristoteles kommer på dagsordenen og

dominerer diskussionerne inden for videnskab og filosofi i meget lang tid. Det er faktisk først omkring begyndelsen af 1600-tallet, der sker et radikalt opgør med aristotelismen, og man kan på mange måder sige, at perioden fra omkring 1200 til 1600 er en sammenhængende periode. Ikke desto mindre sættes der ofte et skel omkring 1450-1500, hvor middelalderen siges at gå over i renæssancen.

Det skabende menneske

Renæssancen er ikke en pludselig begivenhed. Den starter i 1300-tallet og kulminerer i begyndelsen af 1500-tallet i Italien. Det sker i Italien, bl.a. fordi der her er stor rigdom og en politisk organisering, der er ganske anderledes end i det øvrige Europa. Der er tale om en politisk struktur baseret på bystater. Disse rige, selvstyrende byer skaber en bestemt slags kultur, der baserer sig på handel, udveksling, åbenhed og tæt kontakt mellem mennesker af forskellig observans og leveform. Sammen med udbredelsen af bogtrykkerkunsten muliggør det helt nye former for intellektuelt arbejde. I løbet af 1400-tallet genopdages Platon også i sit fulde omfang, og dermed er situationen omkring år 1500 meget anderledes end omkring år 1300.

Mange intellektuelle rykker fra klostret over til hoffet og kan så småt distribuere deres synspunkter og værker på en form for marked, ligesom man selv kan erhverve sig et bibliotek med værker af Aristoteles (384-322 f.v.t.), Platon (427-347 f.v.t.), Cicero (106-43 f.v.t.), Euklid (ca. 300 f.v.t.), Ptolemaios (ca. 100-170 e.v.t.), Thomas Aquinas (ca. 1225-74) m.fl. Middelalderens typiske intellektuelle var teolog. Nogle få, som f.eks. den franske filosof og fysiker Jean Buridan (ca. 1295-1358), var alene knyttet til det filosofiske fakultet på universitetet, men det var en usædvanlig undtagelse. I middelalderens Italien var filosofi og medicin knyttet meget tæt sammen, mens filosofi og teologi på de nordeuropæiske universiteter var det naturlige par.

Langsomt opstod en ny type intellektuel, den type vi kalder "humanisten". En humanist var, ligesom klosterbroderen, kristen, muligvis endda præst, men var ikke afhængig af klostret eller kirken, men af en sponserende fyrste og hans hof. Formålet med humanistens studier var ikke at styrke kirken eller fremme troen, men snarere at glorificere fyrsten og selv at tjene penge. Humanisten beskæftigede sig typisk med at redigere, udgive og oversætte antikke tekster og var som sådan filolog. Han var imidlertid